



Малишева, К. О. (2003). *Синдром емоційного вигорання психолога-консультанта: психологічні чинники, профілактика та корекція* (Автореф. дис. ... канд. психол. наук). Київ.

Мигаль, М. (2023). Освіта в умовах війни: виклики та перспективи для України. *Інститут аналітики та адвокації*. <https://iaa.org.ua/articles/education-in-times-of-war-challenges-and-prospects-for-ukraine/>

Хоржевська, І. (2009). Особистісні зміни фахівця як наслідок професійної деформації. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*.

<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26596/28-Khorjevskaja.pdf?sequence=1>

Циба, Н. В. (2010). Професійне самовизначення та феномен професійної деформації психологів. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, (2), 145–149.

Schaufeli, W. B., Leiter, M. P., & Maslach, C. (2009). Burnout: 35 years of research and practice. *Career Development International*, 14(3), 204–220. <https://doi.org/10.1108/13620430910966406>

Kolb, D. A. (2015). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development* (2nd ed.). Pearson FT Press.

Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). *Burnout: The cost of caring*. Cambridge, MA: Malor Books. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.45.2.197>

— 20 —

УДК 37.091.12:504:614.253

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА

Іван Пасічник,
аспірант Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0005-0284-8720>
e-mail: binet2008@gmail.com

Анотація. У статті розглядається значення екологічної культури в структурі особистості майбутнього медичного працівника. Автор

аналізує основні компоненти екологічної свідомості, їхній взаємозв'язок із професійною діяльністю у сфері медицини та вплив на якість надання медичних послуг. Особливу увагу приділено інтеграції екологічної культури у процес підготовки майбутніх медичних працівників, що сприятиме формуванню відповідального ставлення до довкілля та здоров'я людини. У статті також висвітлено роль екологічної освіти у професійному становленні медиків та її значення для сталого розвитку системи охорони здоров'я.

Ключові слова: екологічна культура, медична освіта, професійна підготовка, екологічна свідомість, етика, сталий розвиток.

THE ROLE OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE STRUCTURE OF THE PERSONALITY OF A FUTURE MEDICAL WORKER

Ivan Pasichnyk,

*Postgraduate student of the Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine*

Abstract. The article considers the importance of environmental culture in the structure of the personality of a future medical worker. The author analyzes the main components of environmental awareness, their relationship with professional activities in the field of medicine and the impact on the quality of medical services. Particular attention is paid to the integration of environmental culture into the process of training future medical workers, which will contribute to the formation of a responsible attitude towards the environment and human health. The article also highlights the role of environmental education in the professional development of doctors and its importance for the sustainable development of the health care system.

Keywords: environmental culture, medical education, professional training, environmental awareness, ethics, sustainable development.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростаючим інтересом до проблеми екологічної безпеки та збереження здоров'я населення. У цьому контексті особливого значення набуває екологічна культура майбутніх медичних працівників, яка є невід'ємною складовою їхньої професійної компетентності. Медична



практика передбачає не лише лікування та профілактику захворювань, а й формування у пацієнтів екологічно відповідальної поведінки, що сприяє збереженню здоров'я та гармонійній взаємодії людини з природним середовищем.

Формування екологічної культури в процесі професійної підготовки медичних працівників вимагає комплексного підходу, що включає екологічну освіту, практичну діяльність та виховання відповідального ставлення до природи. Однак на сьогоднішній день існує низка проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем екологічної підготовки студентів медичних закладів освіти. Недостатня увага до цього аспекту може призвести до зниження рівня професійної культури та етичних стандартів у сфері охорони здоров'я.

Метою даного дослідження є аналіз ролі екологічної культури у структурі особистості майбутнього медичного працівника, визначення її основних компонентів та обґрунтування шляхів інтеграції екологічних знань у процес професійної підготовки.

Діяльність медичного працівника, в якій формі вона не відбувалася – постає як складна, за своїм психологічним змістом, праця, що вимагає від людини високої моральності, відповідальності, вираженої професійної спрямованості, міцних знань, умінь, стійких інтересів та здоров'я. Всі ці якості поєднуються і функціонують у складному індивідуальному цілому, що характеризує особистість медичного працівника-професіонала. Найбільш загальною умовою організації будь-якої діяльності є чітке уявлення індивідом вихідного та кінцевого продукту. У цьому, до людини пред'являються певні вимоги, адекватні професії.

Спираючись на досягнутий рівень розвитку наук про людину, вважаємо правомірним застосування в оцінці якостей екологічної підготовленості фахівця, професійних підходів, які отримали широке теоретичне освітлення у роботах Ю. Рибалко (2013), Л. Фенчак (2006), Л. Шаповал (2000) та ін.

В основі професіограми фахівця лежать загальні та спеціальні знання, уміння, навички, які набувають шляхом практичної роботи в процесі загальної та спеціальної освіти. Керуючись метою діяльності, вчені виявляють реальні ситуації дій фахівця при виконанні трудових функцій та застосуванні необхідних знань, умінь. Будь-яка модель трудової діяльності загалом моделює чудовий результат, дає можливість передбачати конкретні шляхи, засоби, операції, критерії професійної підготовки студентів.

Як професійні характеристики випускника медичного коледжу, залежно від предмета дослідження, вченими включені обсяг та склад спеціальної підготовки, зміст його екологічних знань, умінь, навичок, до складу якої входять:

- знання об’єкта, предмета та його місця у складі наук;
- володіння категоріальним та критеріальним апаратом;
- розуміння теоретичного та практичного значення науки, її розвитку;
- поглиблене знання конкретної науки, адекватної здобутої спеціальності;
- вміння проводити лабораторно-дослідні та інші професійні дії;
- вміння здійснювати дії та операції, адекватні професійній діяльності фахівця (Коваленко, 2006).

Зміст екологічної освіти, пов’язаної безперервним процесом навчання, виховання та розвитку особистості спеціаліста медичного профілю, спрямований на формування системи наукових та практичних знань, умінь, ціннісних орієнтацій, поведінки у професійній діяльності, що забезпечують свідоме та відповідальне ставлення до навколишнього соціально-природного середовища та здоров’я людини. Екологічні знання включені до всіх освітніх закладів середнього спеціальної вищої освіти на правах окремих предметів та курсів, що мають дедалі більш «екологізований» актуальний характер. При цьому проглядається тенденція орієнтації на формування відповідних стратегій та технологій взаємодії з природою, (Шевчук, 2013), певних структур підсвідомості (Дерев’янка, 2019). Для старших класів середньої школи характерна спрямованість екологічної освіти на світоглядні, філософські, культурологічні аспекти взаємодії суспільства, людини та природи. Однак у навчанні студентів медичного коледжу немає концептуально і змістовно вибудованої системи екологічних знань і умінь, у тих предметів медичного характеру. На нашу думку, комплексне вирішення проблеми екологічної освіти потребує взаємозв’язку всіх існуючих тенденцій, інтеграції валеології, екології та медицини. Психологічною основою відбору змісту екологічної та валеологічної освіти, що формують екологічну свідомість, служать різноманітні психологічні фактори та механізми, що сприяють формуванню екоцентричного типу екологічної освіти. Онтогенетичні закономірності формування екологічної культури в юнацькому віці актуалізують осмислення



особистої позиції студента, повертаючи до пошуку гармонії у світі природи та взаємодії зі світом природи.

Формування загальної культури майбутнього медичного працівника є важливим чинником його професійного становлення, що охоплює широкий спектр знань, цінностей, норм та компетентностей. Однією з її ключових складових є професійна культура, яка безпосередньо визначає ефективність і якість медичної діяльності. У свою чергу, екологічна культура майбутнього медичного працівника є її інтегративним компонентом, що забезпечує усвідомлення зв'язку між професійною діяльністю та впливом на довкілля.

Наше розуміння взаємозв'язку між зазначеними поняттями може бути представлене за допомогою графічного моделювання (рис. 1). У цій моделі загальна культура майбутнього медичного працівника постає як комплексне поняття, що охоплює низку складових, зокрема професійну культуру, соціальну культуру та екологічну культуру.

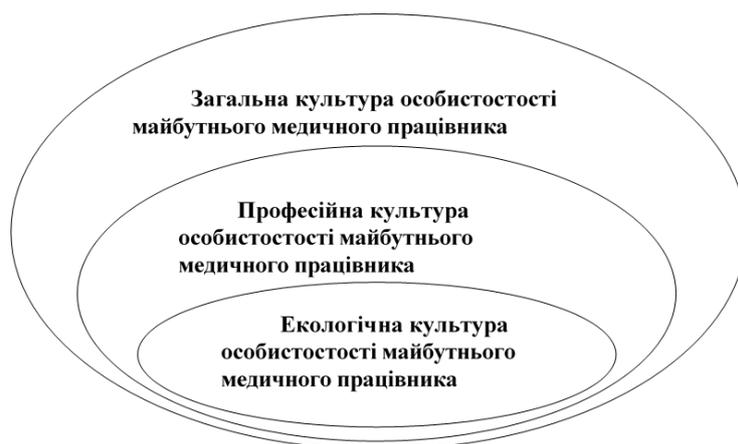


Рис. 1. Структурна модель взаємодії загальної культури, професійної культури та екологічної культури медичного працівника

Як проілюстровано на рис. 1, загальна культура майбутнього медичного працівника має найбільший обсяг і виступає інтегруючим поняттям, що об'єднує її внутрішні компоненти. Професійна культура медичного працівника є її підсистемою, яка визначає специфічні норми, принципи та компетенції, що забезпечують високий рівень професійної діяльності. Водночас екологічна культура медичного працівника, поряд із соціальною культурою, є важливою складовою професійної культури, що формує екологічно відповідальну поведінку у сфері медицини.

Умовне зображення за допомогою кіл Ейлера наочно демонструє, що обсяг загальної культури значно ширший, ніж обсяг професійної культури, яка в свою чергу містить екологічну культуру як один із ключових компонентів. Це співвідношення відображає ієрархічну структуру культури медичного працівника, де кожен рівень визначає та доповнює наступний.

Розглянута модель дозволяє зробити висновок, що загальна культура майбутнього медичного працівника є фундаментом для формування його професійної культури, яка, у свою чергу, містить екологічну культуру як необхідний компонент відповідального ставлення до навколишнього середовища. Усвідомлення цієї взаємодії сприяє комплексному підходу до підготовки майбутніх фахівців у галузі охорони здоров'я, забезпечуючи інтеграцію екологічної відповідальності в професійну діяльність.

Таким чином, запропонована концептуальна схема підкреслює важливість екологічної культури у структурі професійної культури медичного працівника та її роль у забезпеченні сталого розвитку медичної сфери.

Враховуючи викладені вище аспекти професійної діяльності майбутнього медичного працівника, його особистісні якості та результати аналізу концептуальних підходів до визначення ключових складових професійної культури, можна сформулювати атрибутивно-реляційне визначення цього поняття. Для цього застосуємо підхід, що ґрунтується на методологічних принципах логічного визначення понять, а саме на визначенні через найближчий рід (*genus proximum*) і видові ознаки (*differentia specifica*).

Визначення має відповідати кільком критеріям логічної строгості:

- один предмет повинен належати лише до одного видового поняття, оскільки видові поняття мають бути взаємовиключними;
- види мають бути найближчими до родового поняття, не допускаючи пропуску рівнів ієрархії;
- визначення не повинно містити логічного кола;
- кожному дефінієндуму (визначуваному поняттю) може відповідати множина дефінієнтів (пояснювальних ознак), оскільки не існує абсолютно завершених та вичерпних визначень;
- формулювання має бути чітким, конкретним і не допускати двозначності.

Для визначення професійної культури майбутнього медичного працівника необхідно насамперед встановити її найближчу родову



характеристику. Аналіз дефініцій дозволяє дійти висновку, що найбільш адекватним родовим поняттям для цього терміна є *загальна культура майбутнього медичного працівника*. Це інтегративна властивість особистості, що охоплює широкий спектр знань, норм і цінностей, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків у сфері охорони здоров'я.

Таким чином, загальна культура медичного працівника є цілісною системою, що охоплює різні аспекти його діяльності, включно з професійною та екологічною культурою.

Виходячи з концепції родо-видового аналізу, до професійної культури майбутнього медичного працівника можна застосувати такі суттєві видові ознаки:

2. Домінантний складник загальної культури – професійна культура є ключовою складовою загальної культури майбутнього медичного працівника. Вона забезпечує інтеграцію спеціалізованих знань і норм, які визначають поведінку та професійну діяльність фахівця. Цей аспект підкреслює, що професійна культура формує основу для ефективного виконання медичних функцій, а її розвиток є критичним для підготовки компетентних фахівців.

3. Здатність ефективно виконувати основні професійні функції – як частина загальної культури, професійна культура визначає здатність майбутнього медичного працівника виконувати широкий спектр завдань, зокрема:

- дотримання професійної етики та стандартів охорони здоров'я;
- використання сучасних методів діагностики, лікування та профілактики захворювань;
- впровадження доказової медицини та адаптація до змін у сфері охорони здоров'я;
- забезпечення комунікації з пацієнтами, колегами та представниками суміжних спеціальностей;
- використання сучасних технологій і медичного обладнання відповідно до екологічних стандартів.

4. Екологічна культура як інтегральний компонент професійної культури – оскільки професійна культура містить у собі екологічну культуру, важливо виокремити цей складник як критично важливий для діяльності медичного працівника. Екологічна культура формує усвідомлення впливу медичної діяльності на довкілля та здоров'я людини, включає навички екологічно відповідального використання ресурсів, зменшення шкідливих викидів та правильну утилізацію медичних відходів.

5. Особистісні якості, необхідні для реалізації професійної культури – професійна культура неможлива без розвитку відповідних

особистісних характеристик. Вони є визначальними для ефективного виконання професійних обов'язків і формують основу професійної етики та відповідальності. До таких якостей належать:

- відповідальність за якість надання медичної допомоги;
- організованість у виконанні професійних завдань;
- наполегливість у дотриманні принципів доказової медицини;
- аналітичне мислення та здатність до критичного оцінювання клінічної ситуації;
- високий рівень комунікативної компетентності, що дозволяє ефективно взаємодіяти з пацієнтами та колегами;
- емоційна стійкість та здатність адаптуватися до стресових умов медичної практики.

На підставі здійсненого аналізу можна дійти висновку, що *професійна культура майбутнього медичного працівника є інтегративною властивістю особистості*, яка системно поєднує здатність ефективно виконувати медичні функції, відповідні професійні знання та навички, екологічну відповідальність, а також особистісні якості, що забезпечують якісне надання медичної допомоги.

Це визначення дозволяє не лише сформувати чітке розуміння структури професійної культури медичних працівників, але й визначити шляхи розвитку екологічної культури у процесі професійної підготовки. Зокрема, воно підкреслює важливість екологічної культури як невід'ємної складової професійної культури, що забезпечує відповідальне ставлення до довкілля та здоров'я пацієнтів.

Таким чином, запропонований підхід до визначення професійної культури майбутнього медичного працівника відповідає сучасним методологічним вимогам і може слугувати основою для подальших наукових досліджень у цій сфері.

Список посилань

Рибалко, Ю. В. (2013). *Формування професійної компетентності майбутніх екологів у фаховій підготовці у вищих аграрних навчальних закладах* (Н. М. Рідей, Ред.). Херсон: Грін Д. С.

Фенчак, Л. М. (2006). *Формування екологічної культури студентів вищих аграрних навчальних закладів I-II рівнів акредитації* [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, Тернопіль].

Шаповал, Л. М. (2000). *Підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів України до природоохоронної роботи*



в школі (50-80 pp. XX ст..) [Дисертація кандидата педагогічних наук]. Харків.

Коваленко, В. (2006). Принципи професійної підготовки студентів медичного коледжу. У О. А. Дубасенюк, Л. В. Калініна, & О. Є. Антонова (Ред.), *Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Збірник наукових праць* (с. 68–70). Житомир: Вид-во ЖДУ.

Шевчук, Т. І. (2013). Виховання екологічної культури студентів у вищій медичній школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, (39), 115–118.

Дерев'янка, Т. В., Звягольська, І. М., & Полянська, В. П. (2019). Формування екологічних знань студентів-медиків під час вивчення мікробіології, вірусології та імунології. У *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні: матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю* (с. 63–65). Полтава.

— 00 —

УДК 620.9:69:378.048.2

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ: АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тетяна Пащенко,
кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник, старший науковий
співробітник відділу змісту і технологій
професійної освіти Інституту професійної
освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-7629-7870>
e-mail: tantarena@ukr.net

Анотація. Ця стаття аналізує вітчизняні та зарубіжні дослідження з формування енергоефективної компетентності майбутніх фахівців у будівельній галузі. Розглядаються основні